

Nr 44.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 april 1949 dagtecknad proposition nr 208, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning;

2) lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; samt

3) lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning; *dels ock* medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Berörda författningsförslag äro av följande lydelse:

F ö r s l a g

till

L a g

om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning.

Härigenom förordnas, att vad i lagen den 20 december 1946 med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning stadgas i fråga om bankaktiebolags inlåning under tiden intill utgången av juni månad 1949 skall äga motsvarande tillämpning i fråga om inlåning under tiden därefter intill utgången av juni månad 1951.

F ö r s l a g
till
L a g
angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I den mån sådant med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av bank- och fondinspektionen, förordna

a) att kassareserv, som avses i 49 § 2 mom. första punkten lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, tillsammans med bankaktiebolags inneliggande kassa skall uppgå till viss bestämd kvotdel, högst tjugufem procent, av bolagets förbindelser med undantag av garantiförbindelser och skulder på grund av insättningar å sparkasseräkning;

b) att viss bestämd kvotdel av den summa av bankaktiebolags inneliggande kassa och kassareserv, som bolaget jämlikt nämnda lagrum eller, om förordnande enligt a) meddelats, jämlikt förordnandet är skyldigt att redovisa, skall utgöras av, förutom inneliggande kassa, medel innestående i riksbanken och, i händelse sådant finnes kunna medgivas, likvida avista tillgodohavanden hos utländsk bank eller bankir;

c) att viss bestämd kvotdel av den under b) angivna summan skall utgöras av medel innestående i riksbanken samt att, om bankaktiebolags i riksbanken innestående medel icke uppgå till sålunda föreskrivet belopp, bolaget skall till riksbanken gälda ränta å underskottet, beräknat enligt av Konungen angivna grunder, efter en räntesats som fastställs av riksbanken, dock högst en procent över riksbankens lägsta diskonto vid diskontering av växlar på högst tre månader.

Oavsett vad som föreskrivits vid förordnande enligt a) skall kassareserven utgöra lägst det i lagen om bankrörelse bestämda beloppet.

2 §.

Förordnande enligt 1 § må meddelas beträffande samtliga bankaktiebolag eller sådana, vilkas egna fonder uppgå till visst angivet belopp. De bankaktiebolag, som förordnandet omfattar, må efter storleken av egna fonder uppdelas i grupper, för vilka olika kvotdelar fastställas.

3 §.

Konungen må, efter hörande av fullmäktige i riksbanken samt bank- och

fondinspektionen, beträffande visst bankaktiebolag medgiva sådan avvikelse från meddelat förordnande, som med hänsyn till de för bolaget föreliggande särskilda omständigheterna prövas erforderlig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1949 och gäller till och med den 30 juni 1950. Av Konungen jämlikt denna lag meddelat förordnande må ej äga tillämpning längre än lagen äger giltighet.

F ö r s l a g
till
L a g
med särskilda bestämmelser rörande riksbankens
sedelutgivning.

Härigenom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusenfemhundra miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dylikt av Konungen lämnat medgivande skall, därest detsamma icke godkännes av riksdagen inom tjugu dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

I samband med förevarande proposition, i vad densamma rör den föreslagna lagen om riksbankens sedelutgivning, har utskottet till behandling förehaft två likalydande *motioner*, väckta den ena inom första kammaren under nr 311 av herrar *Velander* och *Mannerskantz* och den andra inom andra kammaren under nr 398 av herrar *Hagberg* i Malmö och *Edström*. I dessa motioner hemställas, »att riksdagen för sin del måtte antaga följande lydelse av § 1 i Kungl. Maj:ts i proposition nr 208 framförda förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning:

§ 1.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tretusentvåhundra miljoner kronor.»

Beträffande motiveringen för ovannämnda förslag får utskottet, i den mån ej redogörelse härför lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionen I: 311.

Utformningen av den allmänna ekonomiska politiken.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 mars 1949 ha *fullmäktige i riksbanken* anfört följande.

Sedan fullmäktige i sin skrivelse den 11 maj 1948 framlade en översikt över det ekonomiska läget, har detta i betydelsefulla hänseenden förändrats. Den brist på jämvikt mellan tillgång och efterfrågan, som då trots vidtagna regleringsåtgärder alltjämt gjorde sig gällande på olika områden av det ekonomiska livet och som hotade att giva näring åt en fortsatt inflationistisk utveckling, visar nu tecken på att avtaga. Till denna utveckling ha bidragit förändringar beträffande såväl tillgången som efterfrågan. På tillgångssidan har sålunda en viss ökning av produktionen kunnat inregistreras. Huvudanledningen till den förbättring, som kan skönjas, är dock att söka på efterfrågesidan. Av grundläggande betydelse härvidlag är å ena sidan den begränsning av investeringsverksamheten, som åvägabragts med anlitande av byggnadstillståndsgivningen, å andra sidan den bindning av inkomsterna, som mot slutet av föregående år åstadkommits tack vare överenskommelserna om lönestabilisering. Budgetpolitiken har inriktats på att samtliga utgifter å både driftbudgeten och kapitalbudgeten skola täckas genom verkliga inkomster, varigenom ett tillskott till den allmänna köpkraften i samhället genom statsutgifterna undvikes. Priskontrollen har skärpts.

På kreditmarknaden har den sedan krigets slut pågående expansionen under loppet av 1948 i huvudsak avstannat, främst som en följd av begränsningen av investeringsverksamheten och importen. Av betydelse i detta hänseende ha även varit de överläggningar om återhållsamhet i kreditgivningen, som förts mellan representanter för regering, riksbank och olika kreditinstitutioner. Den tendens till dragning uppåt, som tidigare karakteriserade ränteläget, upphörde mot årets slut. Det allmänna ränteläget har därefter stabiliserats på basis av en nivå av tre procent för statens långa obligationslån. Under det att riksbanken som ett led i sin räntepolitik intill december 1948 ökat sin obligationsportfölj, har utvecklingen därefter medfört, att banken kunnat försälja obligationer i viss omfattning.

Vad den yttre balansen beträffar har å ena sidan en måttlig ökning av exporten kunnat iakttagas. Å andra sidan har den efter hand skärpta importregleringen omsider medfört en begränsning av importen. Härigenom ha under hösten 1948 underskotten i varuutbytet med utlandet upphört, varefter handelsbalansen under fjärde kvartalets samtliga månader varit aktiv. Under 1949 har en säsongmässig försämring av balansen inträtt, men de härvid uppkomna importöverskotten äro av betydligt mindre storleksordning än under de närmast föregående åren. Som en följd av denna utveckling har det sedan hösten 1946 pågående valutautflödet avstannat och en viss återströmning av valutor ägt rum under sista delen av 1948. På detta område föreligga emellertid betydande risker i den nuvarande situationen, i det att avsättningssvårigheter börjat framträda för den svenska exporten. I tillspetsad form ha dessa gjort sig gällande beträffande massaexporten till Amerikas förenta stater. Med hänsyn till massaexportens betydelse för utvecklingen av handeln med Förenta staterna och med den nyckelställning, som exporten av skogsindustriprodukter över huvud taget har för vårt lands utrikeshandel, kommer lösningen av det problem, som här uppstått, att starkt påverka den yttre balansens gestaltning i fortsättningen.

Den inre och yttre balans, som sålunda i viss mån uppnåtts eller kan förutses, är i övervägande grad bestämd av på olika punkter i det ekonomiska livet insatta regleringar och övriga åtgärder, såsom investeringskontroll, importreglering, priskontroll, lönestabilisering och beskattning. Innebördens härav är, att den rådande jämvikten i huvudsak vunnits därigenom, att efterfrågan på såväl konsumtions- som investeringsområdet icke tillåtit göra sig gällande i större omfattning än vad som svarar mot de tillgängliga resurserna. Den uppnådda jämvikten är därför labil och kan icke bliva bestående på längre sikt — därest icke regleringsekonomien skulle göras permanent — utan en väsentlig ökning av produktionen och sparandet. Värde av en sådan balans ligger närmast däri, att ett rådrum erhållits, under vilket ansträngningarna kunna inriktas på att skapa det reala underlag i form av produktion och sparande, varförutan en stabil jämvikt icke är möjlig.

Bankofullmäktige ha härefter framhållit, att innan ett naturligt ekonomiskt jämviktsläge uppnåtts, vore det enligt fullmäktiges mening angeläget, att de åtgärder, som vidtagits för att bringa den ekonomiska utvecklingen under kontroll, vidmakthölles. Av särskild betydelse härutinnan vore enligt fullmäktiges mening ett upprätthållande av inkomststabiliseringen, en fortsatt effektiv priskontroll samt ett fullföljande av den inledda budgetpolitiken därhän, att ett överskott av statliga inkomster utöver de totala utgifterna, erhöles. Fullmäktige ansåge även, att det funnes särskild anledning att alltjämt följa utvecklingen av den svenska exporten med uppmärksamhet samt att fortsätta ansträngningarna att öka denna och bereda den gynnsammast möjliga avsättningsförhållanden på utländska marknader. Detta borde enligt fullmäktiges mening ske med den utgångspunkten, att någon förändring av kronans yttre värde icke ägde rum. Vad penningpolitiken beträffar vore fullmäktige av den åsikten, att så länge stabiliseringssträvandena på det ekonomiska området hade utsikter att vinna framgång och så länge en räntestegring skulle allvarligt försvåra dessa strävanden, något som fullmäktige i nuvarande situation ansåge vara fallet, borde rådande ränteläge i stort sett bibehållas. Inom ramen för en sålunda bestämd penningpoli-

tik borde stramhet på penningmarknaden och allmän återhållsamhet med kreditgivningen eftersträvas. Fullmäktige ville framhålla, att i ett ekonomiskt läge som det nuvarande, betingat av stränga regleringar, risk föreläge att produktionsstrukturen snedvredes, framför allt på grund av de tills vidare ofrånkomliga import- och investeringsbegränsningarna. Härigenom nedsattes produktiviteten. Särskilt oroväckande vore, att en sådan produktivitetssänkning hotade att bli bestående för lång framtid genom den fastlåsnings av en mindre effektiv produktionsinriktning, som lätt ägde rum. Här påtalade tendenser borde i största möjliga utsträckning motarbetas, särskilt vid handhavandet av regleringarna av importen, investeringarna och priserna samt av skattepolitiken. I sitt arbete med att åstadkomma en begränsning av kreditgivningen hade riksbanken för sin del sökt beakta dessa risker.

Departementschefen. I årets statsverksproposition behandlades frågan om den samhällsekonomiska balansen och stabiliseringen av inkomsterna, prisnivån och levnadskostnaderna. Jag framhöll därvid bl. a. att även om utsikterna att under den närmaste tiden komma till balans hade ökats, förutsatte dock detta en fortsättning av den restriktiva politiken på olika områden, liksom av arbetet för ökad produktion och export. I fråga om budgeten underströks att man måste eftersträva största möjliga överbalansering, vilket krävde en stark återhållsamhet i fråga om utgiftsökningar, då en skatteskärpning icke syntes böra ifrågakomma beträffande vare sig den direkta eller den indirekta beskattningen. En fortsatt stark begränsning av investeringarna och importen framstode som nödvändig men samtidigt betonades att såväl i fråga om den inre som den yttre balansen en lättnad i läget måste sökas i riktning mot ökad effektivitet i produktionen och ökad tillgång på sparmedel.

Bankofullmäktige ha i sin förenämnda skrivelse anfört vissa allmänna synpunkter på utformningen av den ekonomiska politiken. Vad fullmäktige härvid framhållit ger mig icke anledning till erinran. Uttalandena överensstämman i stort sett med de i statsverkspropositionen anförda synpunkterna och några nya omständigheter, som skulle kunna föranleda en annan bedömning av läget, ha enligt min mening icke tillkommit. Jag kan därför i detta sammanhang begränsa mig till att ge min anslutning till vad fullmäktige uttalat, särskilt vad beträffar växelkurserna och räntepolitiken.

Utskottet. I likhet med departementschefen kan utskottet helt ansluta sig till vad fullmäktige i riksbanken anfört i fråga om utformningen av den allmänna ekonomiska politiken under den närmaste framtiden. De av fullmäktige framförda synpunkterna innefatta vad som i dagens läge väsentligen är att säga om detta spörsmål, och de överensstämman även med den uppfattning, åt vilken utskottet senast givit uttryck i sitt i år avgivna utlåtande nr 11 angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning. Vid sådant förhållande kan utskottet i

detta sammanhang begränsa sig till att huvudsakligen lämna några kompletterande uppgifter om det aktuella ekonomiska läget.

I sitt nyssnämnda utlåtande konstaterade utskottet att mot slutet av år 1948 inträtt en lättnad i spänningen mellan varutillgång och varuefterfrågan, tydande på att inflationstendenserna inom landet bragts under bättre kontroll. Under den senaste tiden har hos allmänheten och inom affärlivet en försiktigare konjunkturbedömning framträtt under intryck av vissa nedåtgående tendenser på världsmarknaden. Detta har gynnat utvecklingen i riktning mot en förbättrad balans inom vår samhällsekonomi. Riksbanken har vidare erhållit ett stöd i sina strävanden att skapa jämvikt på kapitalmarknaden och att successivt minska sitt obligationsinnehav. För indragning av medel från marknaden har riksbanken nyligen börjat försälja medellånga statsobligationer, som banken övertagit från riksgäldskontoret i utbyte mot statsobligationer med lång löptid. Utsikterna att inom ramen för rådande ränteläge hålla kreditmarknaden under önskvärd stramhet te sig relativt ljusa.

Medan utvecklingen inom landet alltså kan ge anledning till en viss tillförsikt, präglas det valutapolitiska läget fortfarande av ovisshet och svaghetstendenser, vilka på längre sikt kunna få en ogynnsam inverkan på den yttre balansens gestaltning. Prisläget på världsmarknaden för vissa varugrupper har varit vikande, och inom flera av våra viktigaste utländska avsettningsområden har en ökad varutillgång börjat göra sig gällande; en omsvängning har skett till en köparnas marknad. Relativt höga exportpriser ha varit ägnade att hämma en del av den svenska exportindustriens konkurrenskraft. Någon förbättring har ännu icke inträtt i fråga om vår export till Amerikas förenta stater av skogsprodukter, och väntade dollarinkomster ha därför uteblivit. En för vårt valutaläge besvärande faktor äro de rykten om en förestående krondevalvering, som vunnit en viss spridning såväl utomlands som i Sverige.

Ett övervinnande av de svårigheter, som framträtt på utrikeshandelns område, ställer stora krav på exportindustriens förmåga till anpassning efter de ändrade internationella konkurrens- och marknadsförhållandena. De fortsatta ansträngningarna att öka exporten och bereda den de mest gynnsamma avsettningsmöjligheter böra, såsom fullmäktige framhållit, bedrivas med den utgångspunkten, att någon förändring av kronans yttre värde ej äger rum. Lika viktigt som det enligt utskottets mening är, att den ekonomiska politiken inom landet handhaves så, att kostnadsnivån i varje fall icke ytterligare ökas, lika viktigt är det, att stabiliseringssträvandena icke utsättas för ett tryck utifrån. Detta skulle bli fallet, om ensidiga åtgärder beträffande växelkurserna vidtoges av vårt land, åtgärder som visserligen kunna åtminstone på kort sikt synas exportfrämjande men samtidigt skulle fördyra vår relativt stora import.

Mot bakgrunden av det anförda torde det stå klart att tiden ännu icke är inne att upptaga frågan om lättnader i de regleringar och övriga restriktiva åtgärder inom det ekonomiska området, på vilka den hittills uppnådda balansen i så hög grad vilar. Den ekonomiska politiken måste därför mål-

medvetet fullföljas efter de av statsmakterna tidigare uppdragna riktlinjerna. Å ena sidan måste alltså ansträngningarna inriktas på att öka produktion, export och sparande, och å andra sidan måste — i syfte att hålla efterfrågan inom ramen för de tillgängliga resurserna — investeringar, import samt statliga och kommunala utgifter begränsas. Av särskild vikt är att inkomststabilisering och budgetöverbalansering vidmakthållas. Genom att fortsätta på den inslagna vägen blir det möjligt att uppnå det uppställda målet, en naturlig ekonomisk balans med bevarat penningvärde.

Lagstiftningen angående bankaktiebolagens inlåning.

I 49 § 1 mom. lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse stadgades, enligt lagrummets ursprungliga lydelse, att bankaktiebolags inlåning icke finge överstiga fem gånger beloppet av bolagets egna fonder. Genom särskilda lagar med temporär giltighet, utfärdade under åren 1917, 1918, 1919 och 1920, sattes nämnda regel ur kraft såvitt angick bankbolag, vars egna fonder uppgingo till minst fem miljoner kronor. Från och med den 1 januari 1921 avvecklades denna provisoriska lagstiftning, därvid med stöd av dåmera vunna erfarenheter åt 49 § 1 mom. gavs den förändrade avfattning, som ännu gäller. Enligt den lydelse, lagrummet sålunda erhållit, skiljes mellan bankaktiebolag med mindre och större fonder. För bankaktiebolag, vars egna fonder uppgå till högst fem miljoner kronor, får inlåningen allenast med det belopp, som motsvarar vad för bolagets räkning inestår hos annat inländskt bankbolag, överstiga fem gånger beloppet av bolagets egna fonder. Uppgå de egna fonderna till mera än fem miljoner kronor, må inlåning äga rum högst till belopp av tjugufem miljoner kronor ökat med nio gånger skillnaden mellan beloppet av bolagets egna fonder och fem miljoner kronor, dock att inlåningssumman icke må överstiga åtta gånger beloppet av bolagets egna fonder.

Till bankbolags egna fonder räknas i förevarande sammanhang grundfond, reservfond och dispositionsfond men icke balanserade vinstmedel. Efter det beslutet om omläggning av uppborädsförfarandet fattats jämföras med dispositionsfond enligt praxis skattereserver, i den mån de icke längre behöva tagas i anspråk för det ursprungligen avsedda ändamålet.

Jämväl efter ingången av år 1921 ha emellertid banklagens bestämmelser genom tillfällig lagstiftning modifierats, senast genom *lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning*.

Enligt vad i nämnda lag stadgas må bankaktiebolag — utan hinder av bestämmelserna i 49 § 1 mom. lagen om bankrörelse — under tiden intill utgången av juni månad 1949 mottaga inlåning med

dels ett belopp motsvarande summan av

a) bolagets inneliggande kassa;

b) vad för bolagets räkning inestår hos Sveriges riksbank eller riks-

gäldskontoret eller å postgiro eller hos annat inländskt bankaktiebolag med lyftningsrätt vid anfordran eller efter en dags uppsägning;

c) bolaget tillhöriga, å inländsk bank dragna checkar samt av sådan bank utställda egna växlar, betalbara vid anfordran;

d) marknadsvärdet, dock högst nominella värdet, å bolaget tillhöriga av svenska staten utfärdade skattkamarväxlar samt å sådana bolaget tillhöriga obligationer, vilka utfärdats av svenska staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa, under förutsättning att obligationernas återstående löptid icke överstiger fem år;

e) tre fjärdedelar av marknadsvärdet, dock högst tre fjärdedelar av nominella värdet, å sådana bolaget tillhöriga obligationer, som avses under d) men vilkas återstående löptid överstiger fem år; samt

d) men vilkas återstående löptid överstiger fem år; samt

f) tre fjärdedelar av marknadsvärdet, dock högst tre fjärdedelar av nominella värdet, å andra bolaget tillhöriga inhemska obligationer, vilka äro av fullgod beskaffenhet;

dels ock ett belopp motsvarande, om bolagets eget kapital icke överstiger fem miljoner kronor, sex gånger det egna kapitalet samt, om bolagets eget kapital är större än nyss sagts, trettio miljoner kronor ökat med tio gånger skillnaden mellan bolagets eget kapital och fem miljoner kronor.

Enligt vad i lagen vidare stadgas skall vid tillämpning av nyssnämnda bestämmelser såsom inlåning anses — utöver vad som är att anse såsom inlåning enligt lagen om bankrörelse — ej mindre belopp, för vilka bolaget ansvarar på grund av egna accepter eller som tillförts bolaget genom försäljning av postremissväxlar eller genom rediskontering eller försäljning av andra växlar, än även beloppet av de garantiförpliktelser, som bolaget iklätt sig, i den mån dessa förpliktelser icke täckas av hos bolaget insatta, till bolaget pantförskrivna medel.

Departementschefen. Av förarbetena till lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning framgår, att denna lagstiftning tillkommit såsom ett provisorium i avvaktan på att definitivt förslag rörande bankernas inlåningsrätt framlades av 1945 års bankkommitté. Något dylikt förslag torde icke komma att avlämnas av bankkommittén före den 30 juni 1949, då giltighetstiden för 1946 års lag utgår.

Med hänsyn härtill och då övervägande skäl tala för att icke nu vidtaga några jämkningar i förevarande provisoriska lagstiftning tillstyrker jag, att 1946 års lag förlänas fortsatt giltighet för tiden till och med den 30 juni 1951.

Utskottet. Under åberopande av vad departementschefen anfört tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Lagstiftningen angående bankaktiebolagens kassareserv.

Enligt lagen om bankrörelse 49 § 2 mom. första punkten är bankaktiebolag skyldigt att i tillgångar, vilka kunna med lätthet förvandlas i penningar, redovisa kassareserv till belopp, som tillsammans med den inneiggande kassan motsvarar minst 25 procent av de förbindelser, som det åligger bolaget att vid anfordran fullgöra.

Särskilda föreskrifter om bankaktiebolags kassareserv äro upptagna i lagen den 21 juli 1948 (nr 601) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, vilken lag ersatt en lagstiftning på detta område, som förefunnits alltsedan år 1937 och år 1939 undergått vissa ändringar.

Beträffande förarbetena till 1948 års lag torde få hänvisas till 1948 års riksdagshandlingar (propositionen nr 295 och bankoutskottets utlåtande nr 50). I 1948 års lag stadgas följande.

Konungen äger i den mån sådant med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt — på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter bank- och fondinspektionens hörande — förordna:

a) att kassareserv, som avses i 49 § 2 mom. första punkten lagen om bankrörelse, tillsammans med bankaktiebolags inneiggande kassa skall uppgå till tjugufem procent av de förbindelser, bolaget har att vid anfordran eller efter högst två månaders uppsägning fullgöra, i den mån de icke utgöras av skulder på grund av insättningar å sparkasseräkning;

b) att viss bestämd kvotdel av den summa av bankaktiebolags inneiggande kassa och kassareserv, som bolaget jämlikt nämnda lagrum eller, om förordnande enligt a) meddelats, jämlikt förordnandet är skyldigt att redovisa, skall utgöras av, förutom inneiggande kassa, medel innestående i riksbanken och, i händelse sådant finnes kunna medgivas, likvida avista tillgodohavanden hos utländsk bank eller bankir;

c) att viss bestämd kvotdel av den under b) angivna summan skall utgöras av medel innestående i riksbanken, samt att, om bankaktiebolags i riksbanken innestående medel icke uppgå till sålunda föreskrivet belopp, bolaget skall till riksbanken gälda ränta å underskottet, beräknat enligt av Konungen angivna grunder, efter en räntesats, som fastställs av riksbanken, dock högst en procent över riksbankens lägsta diskonto vid diskontering av växlar på högst tre månader.

Förordnande må meddelas beträffande samtliga bankaktiebolag eller sådana, vilkas egna fonder uppgå till visst angivet belopp. Vid förordnande enligt b) eller c) må de bankaktiebolag, som förordnandet omfattar, efter storleken av egna fonder uppdelas i grupper, för vilka fastställas olika kvotdelar.

1948 års lag gäller till och med den 30 juni 1949.

Några bestämmelser meddelades icke med stöd av tidigare — 1937 och 1939 — utfärdade lagar i ämnet och ha hittills icke heller meddelats enligt 1948 års lag.

I skrivelse den 10 mars 1949 ha *bankofullmäktige* förordat en särskild lagstiftning rörande bankbolagens kassareserver jämväl med avseende å tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950. Såsom motivering härför ha fullmäktige åberopat, att det fortfarande vore erforderligt att i beredskapssyfte äga tillgång till särskilda medel, som kunde vara ägnade att begränsa kreditgivningen.

Vid sin nyssnämnda skrivelse ha bankofullmäktige fogat förslag till en ny lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv. De i detta förslag upptagna bestämmelserna avvika på vissa punkter från vad som för närvarande gäller enligt 1948 års lag i ämnet. Sålunda föreslås, att kassareservplikten skall ställas i relation icke endast till — såsom för närvarande är fallet — sådana förbindelser som vederbörande bankbolag har att fullgöra vid anfordran eller efter högst två månaders uppsägning — utan även till bolagets övriga förbindelser, dock med undantag för garantiförpliktelser och skulder på grund av insättningar på sparkasseräkning. Vidare förordas att den nuvarande bestämmelsen därom, att kassareserven tillsammans med ineliggande kassa skall uppgå till 25 procent av de täckningspliktiga förbindelserna, ersättes med den föreskriften att kassareserven och kassan skola utgöra viss bestämd kvotdel, *högst* 25 procent, av de täckningspliktiga förbindelserna. Bankofullmäktige förordade därjämte, att möjlighet skapas att — vid tillämpning av ifrågakvarande föreskrift — fastställa olika procenttal för olika grupper av banker, att dispensmöjlighet för Kungl. Maj:t införes samt att i den nya lagen fastslås att vad i banklagen föreskrives om kassareserv skall utgöra minimikrav.

Från remissinstansernas sida har icke ifrågasatts behovet av en särskild lagstiftning rörande bankbolagens kassareserver jämväl med avseende å tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950.

De av bankofullmäktige föreslagna ändringarna av nu gällande bestämmelser ha icke föranlett någon erinran från riksgäldsfullmäktiges sida. Härvid må anmärkas att — med undantag för reservation av en av fullmäktige — enhällighet rått i denna fråga hos såväl banko- som riksgäldsfullmäktige.

Däremot ha åtskilliga invändningar mot de föreslagna ändringarna framförts av bank- och fondinspektionen samt bankföreningen (prop. s. 18—25).

Departementschefen har för egen del anfört i huvudsak följande.

Departementschefen. Det må till en början nämnas, att bankföreningen i sitt utlåtande erinrat om att föreningen vid tidigare tillfällen uttalat, att en fullmaktslag av förevarande slag icke borde anlitas förrän mera rimliga vägar — särskilt sådana som grundades på ett effektivt samarbete mellan riksbanken och de enskilda bankinstitutet — visat sig icke vara till fyllest. I anslutning till detta uttalande vill jag emellertid framhålla, att den hittillsvarande lagstiftningen på detta område byggt på den av bankföreningen uttalade principen eller alltså att fullmaktslagen skulle tillgripas endast

i sådant fall, då tillfredsställande resultat icke kunde nås på frivillighetens väg. Någon ändring i detta avseende förutsattes icke.

Såväl inspektionen som bankföreningen ha anfört vissa mera principiella invändningar mot de ändringar i lagstiftningen rörande kassareserverna som bankofullmäktige förordat. Dessa invändningar äro i och för sig förtjänta av att beaktas. Emellertid ha inspektionen och bankföreningen vid bedömandet av frågan om lagstiftningens närmare utformning tagit särskild hänsyn till att lagstiftningen borde anpassas efter kraven på bankernas likviditet, under det att bankofullmäktige starkare understrukit att lagstiftningen närmast är avsedd att vara ett penningpolitiskt medel, som bör tagas i anspråk i sådana situationer då en erforderlig åtstramning på kreditmarknaden icke kan uppnås på annat sätt.

I likhet med bankofullmäktige är jag av den uppfattningen, att den särskilda lagstiftning rörande bankbolagens kassareserver, som får anses erforderlig under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950, bör utformas i främsta rummet såsom ett penningpolitiskt medel, användbart för det av bankofullmäktige angivna ändamålet. Det kan visserligen icke med bestämdhet göras gällande, att en skärpning av kassareservbestämmelserna innebär den bästa lösning av föreliggande fråga, men någon annan lämplig utväg har hittills icke kunnat anvisas. Det torde därför vara nödvändigt att åtminstone tills vidare utforma den nu ifrågavarande lagstiftningen på grundval av skyldigheten för bankerna att hålla viss kassareserv.

Med hänsyn härtill och då det av bankofullmäktige framlagda förslaget — vilket är avsett att tillämpas endast under extraordinära förhållanden — i enlighet med vad förut anförts är att betrakta såsom ett provisorium i avvaktan på en ur principiell synpunkt mera tillfredsställande lösning, anser jag mig kunna i huvudsak godtaga förslaget.

Beträffande härefter lagstiftningens närmare utformning ha bank- och fondinspektionen samt bankföreningen framställt vissa erinringar mot bankofullmäktiges förslag såvitt angår de förbindelser, för vilka täckningsplikt — enligt punkt a) i förslaget — ifrågasättes. I anledning härav må framhållas, att uppdelningen av ett bankbolags förpliktelser i täckningspliktiga och täckningsfria är en fråga av mera underordnad betydelse, därest lagstiftningen utformas så att kassareserven och inneliggande kassa skola utgöra en endast till sitt maximum bestämd kvotdel av förstnämnda förpliktelser; i samma mån som dessa förpliktelser ökas och de täckningsfria minskas är det ju möjligt för Kungl. Maj:t att nedsätta den kvotdel som vid en annan uppdelning skulle ansetts lämplig. Beträffande den på skuldsidan i bankbolagens räkenskaper förekommande posten diverse räkningar må framhållas, att dylika räkningar i viss utsträckning icke kunna anses såsom sådana förbindelser varom under a) i förslaget förmäles. Då några mera väsentliga ändringar i det täckningspliktiga underlag, som föreslagits av bankofullmäktige, icke kunna vidtagas utan att effektiviteten av lagstiftningen förringas, anser jag övervägande skäl tala för att bankofullmäktiges förslag i denna del genomföres i oförändrat skick.

Såsom bankofullmäktige uttalat bör i författningen i ämnet uttryckligen angivas, att kassareserven alltid skall utgöra lägst det belopp, vartill kassareserven skulle uppgått med tillämpning enbart av kassareservbestämmelsen i lagen om bankrörelse.

Bankföreningen har föreslagit, att vid förordnande jämlikt mom. b) skulle i kassareserven få inräknas icke endast likvida avista tillgodohavanden hos utländsk bank eller bankir utan även vissa slag av tidsbundna utländska tillgångar. Häremot bör emellertid framhållas, att ett tillgodoseende av detta önskemål skulle innebära en i detta sammanhang icke motiverad utvidgning av det genom lagen om bankrörelse fastställda begreppet kassareserv. Frågan torde icke heller för bankernas del ha någon väsentlig betydelse — åtminstone för närvarande — då bankerna äro skyldiga att till riksbanken avyttra sina utländska tillgångar i valutor.

Vidare ha såväl bank- och fondinspektionen som bankföreningen framställt erinringar mot den av bankofullmäktige föreslagna bestämmelsen, enligt vilken det skulle bli va möjligt att vid förordnande enligt mom. a) uppdelade bankerna efter storleken av egna fonder i olika grupper, för vilka fastställas olika kvotdelar. I detta hänseende har framhållits, att sagda bestämmelse i förening med den föreslagna dispensmöjligheten skulle öppna alltför stora möjligheter till individuell behandling av bankerna; kravet på att lagstiftningen skulle vara fullt objektiv kunde med andra ord trädas för nära. Denna invändning har självfallet visst fog för sig. Emellertid är det angeläget att ett något så när effektivt medel erhålles för att i en viss situation kunna uppnå ett ur penningpolitisk synpunkt lämpligt resultat. Vidare må understrykas, att det knappast är möjligt att föreskriva generellt verkande regler av tillräcklig effektivitet om man icke samtidigt — ej minst med hänsyn till bankerna själva — har möjlighet att medgiva avvikelser från det generella förordnandet. Med hänsyn härtill anser jag mig kunna biträda vad fullmäktige härutinnan förordat. Därest den föreslagna nya lagstiftningen över huvud taget kommer att utnyttjas, förutsätter jag självfallet att detta sker på ett sätt som — ur de synpunkter bankföreningen antytt — icke kan giva anledning till anmärkning.

Utskottet. Lagstiftningen angående bankaktiebolagens kassareserver har till syfte att möjliggöra för riksbanken att i ett läge, då inflatoriska tendenser göra sig gällande på kreditmarknaden, begränsa bankernas utlåning genom skyldighet att hålla större sådana reserver än banklagen föreskriver. I det penningpolitiska programmet ingår också att genom en stram kreditmarknad hålla tillbaka de investeringar, vilka ej äro underkastade direkt offentlig kontroll. Från denna utgångspunkt framstår det som naturligt att, då den nuvarande fullmaktslagen upphör att gälla med utgången av juni månad 1949, densamma gives förlängd giltighet eller ersättes med en ny lag. Fullmaktslagen har visserligen hittills icke behövt sättas i kraft, enär riksbanken, i den mån den ansett kreditåtstramande åtgärder påkallade, kunnat efter förhandlingar med de enskilda bankinstituten vinna dessas

stöd och medverkan. Även om det givetvis också i fortsättningen är avsett att vid behov använda denna metod, är det likväl tydligt, att en beredskapslagstiftning av här ifrågavarande slag icke kan undvaras som ett penningpolitiskt medel. I likhet med fullmäktige och departementschefen anser utskottet därför, att Kungl. Maj:t bör för ytterligare ett år erhålla fullmakt att meddela särskilda bestämmelser om bankernas kassareserver.

Vad beträffar utformningen av lagen vill utskottet erinra, att frågan om en skärpning av fordringarna på bankernas kassareserver enligt fullmaktslagen i fjol var föremål för särskild utredning, vilken dock icke ledde till framläggande av något förslag i ämnet till samma års riksdag. Denna antog därför ett lagförslag, som fränsett en mindre jämkning överensstämde med den tidigare lagen. Samtidigt uttalades emellertid att förslag till ändrad lagstiftning kunde förväntas till 1949 års riksdag. Det lagförslag, som i anledning härav utarbetats inom riksbanken och nu underställts riksdagen, avser att genom ändring i vissa avseenden av de nuvarande bestämmelserna göra lagstiftningen mera effektiv. Ändringsförslagen innebära i huvudsak, att kassareservplikten skall ställas i relation icke endast till — såsom för närvarande är fallet — sådana förbindelser som vederbörande bankbolag har att fullgöra vid anfordran eller efter högst två månaders uppsägning, utan även till bolagets övriga förbindelser, dock med undantag för garantiförpliktelser och skulder på grund av insättningar på sparkasseräkning. Nuvarande bestämmelse därom, att kassareserven tillsammans med inneliggande kassa skall uppgå till 25 procent av de täckningspliktiga förbindelserna, föreslås vidare ersatt med den föreskriften, att kassareserven och kassan tillsammans skola utgöra viss bestämd kvotdel, *högst* 25 procent, av de täckningspliktiga förbindelserna. Olika kvotdelar skola härvid kunna fastställas för olika grupper av banker, varjämte Kungl. Maj:t skall äga möjlighet att medgiva dispens för visst bankbolag från förordnande som meddelats med stöd av lagen.

Såsom av propositionen framgår, ha åtskilliga invändningar framförts mot de föreslagna ändringarna. Bank- och fondinspektionen samt bankföreningen ha sålunda — inspektionen under hänvisning till två särskilda sammanställningar, vilka finnas bilagda propositionen — framhållit, att en tillämpning av förslaget kunde komma att leda till starka ojämnheter i avseende å de olika bankernas kassareservskyldighet. För att motverka detta hade visserligen en bestämmelse om dispensmöjlighet intagits i förslaget. Denna bestämmelse inrymde emellertid möjligheter till en nära nog individuell behandling av bankerna och kunde giva lagtillämpningen ett visst drag av godtycke. Dessutom har anmärkts mot den föreslagna omfattningen av de förbindelser, för vilka täckningsplikt skulle föreligga. Sålunda har bl. a. kritik riktats mot att den del av kapitalräkningsmedlen, som har samma eller än stabilare karaktär än sparkassemedlen, till skillnad mot dessa senare skola medföra kassareservskyldighet.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att visst fog i och för sig finnes för de anmärkningar som framställts mot lagförslaget. Sålunda

kan man otvivelaktigt invända, att den föreslagna utvidgningen av det täckningspliktiga underlaget till att omfatta praktiskt taget samtliga bankbolagens förbindelser icke kan anses motiverad ur likviditetssynpunkter, som eljest ligga till grund för kassareservskyldigheten. Det bör emellertid härvid anmärkas, att lagstiftningen främst syftar till att skapa ett penningpolitiskt medel, varvid likviditetssynpunkterna i någon mån måst träda i bakgrunden. Vidare har man velat bestämma det täckningspliktiga underlaget på ett sådant sätt, att det i möjligaste mån förhindras, att lagstiftningen kringgås genom överflyttningar mellan olika räkningar, samtidigt som man velat undvika de svårigheter, som äro förenade med en gränsdragning mellan avista-medel och övriga medel.

Den föreslagna lagen går, som ovan framhållits, icke helt fri från invändningar. Man skulle därför måhända kunna vara benägen för en sådan lösning, att nuvarande lag erhöles förlängd giltighet under ett år. De ifrågasatta ändringarna bidra emellertid till att giva lagstiftningen en väsentligt ökad effektivitet. Med hänsyn härtill och då fjolårets riksdag uttalat sig för en ändrad lagstiftning, vill utskottet förorda, att förslaget upphöjes till lag. Utskottet utgår härvid i likhet med departementschefen från att den nya lagen utgör ett provisorium i avvaktan på en ur principiell synpunkt mera tillfredsställande lösning. I detta sammanhang vill utskottet i likhet med departementschefen betona, att även den nya fullmaktslagen är avsedd att sättas i kraft endast för det fall, att tillfredsställande resultat icke kan nås på annan väg. För den händelse att den nya lagstiftningen måste utnyttjas, förtjänar uppmärksammas, att departementschefen förutsatt att detta självfallet kommer att ske på ett sätt som — ur de synpunkter bankföreningen antytt — icke kan giva anledning till anmärkning.

Lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivning.

Enligt lagen den 28 maj 1948 (nr 248) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning äger riksbanken under tiden från och med den 1 juli 1948 till och med den 30 juni 1949 utgiva sedlar till ett belopp av högst 3 200 miljoner kronor. I samma lag stadgas vidare, att Konungen må, under vissa förutsättningar, medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor.

Fullmäktige i riksbanken ha i avvaktan på en definitiv omläggning av riksbankslagens bestämmelser om sedelutgivningen hemställt, att 1948 års lag måtte erhålla fortsatt giltighet tills vidare intill utgången av juni månad 1950. Samtidigt ha bankofullmäktige — under hänvisning till att sedelcirkulationen den 28 februari 1949 uppgått till 2 952 miljoner kronor och att sedelstocken under tiden fram till 1949 års slut, med hänsyn till den normalt förekommande säsongvariationen, kunde beräknas stiga med 300 à 400 miljoner kronor — hemställt att nyssnämnda maximibelopp för sedelutgivningen, 3 200 miljoner kronor, måtte höjas till 3 500 miljoner kronor.

Departementschefen. För egen del ansluter jag mig till det av bankofullmäktige framlagda förslaget att 1948 års särskilda lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning erhåller fortsatt giltighet intill utgången av juni månad 1950.

Av de utav bankofullmäktige lämnade uppgifterna rörande sedelstockens nuvarande omfattning får anses framgå, att behov av en något vidgad sedelutgivningsrätt föreligger. Mot storleken av den höjning som föreslagits av bankofullmäktige har jag ej något att erinra. Jag tillstyrker sålunda, att maximibeloppet för sedelutgivningen höjes från 3 200 till 3 500 miljoner kronor.

Bestämmelserna rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950 torde böra upptagas i en ny lag vilken — med de jämkningar som föranledas dels av det nyss sagda och dels av omläggningen av riksdagens sammanträdesordning — bör utformas i överensstämmelse med 1948 års lag i ämnet.

Utskottet. I den av fjolårets riksdag fastställda provisoriska lagen rörande riksbankens sedelutgivning är maximibeloppet för utelöpande sedlar bestämt till 3 200 miljoner kronor. Vidare stadgas i lagen, att Konungen, under vissa särskilda förutsättningar, må medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor. Lagen upphör att gälla med utgången av juni 1949. Det har förutsatts, att maximibeloppet för sedelutgivningen årligen skall prövas av riksdagen i samband med behandlingen av frågan om lagens fortsatta giltighet. Fullmäktige ha nu föreslagit, att lagen erhåller fortsatt giltighet under ytterligare ett år samt att maximibeloppet höjes med 300 miljoner kronor till 3 500 miljoner kronor. Till stöd härför anföra fullmäktige dels att en icke förutsedd uppgång av sedelcirkulationen ägt rum, efter det att fullmäktige i fjol avgåvo sitt av riksdagen sedermera godkända förslag om maximibeloppet, och dels att en ytterligare ökning av sedelstocken för tiden fram till årets slut vore att förvänta med hänsyn till den normala säsongvariationen. Den nu gällande maximigränsen skulle alltså enligt fullmäktiges mening lämna för liten marginal för säsongmässiga och andra tillfälliga fluktuationer. Kungl. Maj:t har biträtt fullmäktiges förslag.

Enligt riksbankens veckorapporter har sedelcirkulationen, som för närvarande uppgår till omkring 2 900 miljoner kronor, under innevarande år med i runt tal 200 miljoner kronor överstigit sedelcirkulationen vid samma tidpunkter under förlidet år. Någon tillförlitlig förklaring till denna stegring har icke kunnat lämnas, men troligen beror stegringen på en allmänt ökad kassahållning. Hur härmed än må förhålla sig, torde det i fjol fastställda maximibeloppet vara för snävt tilltaget med hänsyn till omsättningens faktiska behov. Enligt utskottets mening bör därför en justering av beloppet nu komma till stånd. I sådant hänseende tillstyrker utskottet bifall till det föreliggande förslaget. Utskottet kan följaktligen icke biträda de i ämnet väckta motionerna, i vilka påyrkas, att det nu gällande maximibe-

loppet skulle bibehållas. Med anledning av de betänkligheter, som i motionerna framförts mot Kungl. Maj:ts förslag, vill utskottet allenast erinra, att det för penningvärdet avgörande icke är sedelutgivningsrättens storlek utan den ekonomiska politik, som föres av statsmakterna.

Frågan om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar med guld.

Genom kungörelse den 17 juni 1948, nr 327, har riksbanken för tiden till och med den 30 juni 1949 medgivits befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Departementschefen. I enlighet med bankofullmäktiges förslag hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Utskottet. Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottets hemställan.

I enlighet med vad i det föregående anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må

A) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anført i fråga om utformningen av den allmänna ekonomiska politiken;

B) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del antaga ovan å s. 1—2 intagna förslag till

1) lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

2) lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

C) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del samt med avslag å likalydande motionerna I: 311 och II: 398 antaga ovan å s. 3 intagna förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

D) medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Stockholm den 17 maj 1949.

På bankoutskottets vägnar:

ÅKE WIBERG.

Närvarande: se under utlåtandet nr 43.

Reservat ioner

I) Vid punkten A i utskottets hemställan (ang. utformningen av den allmänna ekonomiska politiken):

1) av herrar Andersson i Örnsköldsvik, Fröderberg och Schmidt, vilka ansett, att utskottets yttrande (s. 6—8) bort ha följande lydelse:

»I den av herrar Petersson i Karlskrona, Fröderberg och Schmidt till bankoutskottets utlåtande nr 11 vid punkten 1:o fogade reservationen har en redogörelse lämnats för några väsentliga sidor av den svenska penning- och valutapolitiken sådan den motiveras av rådande ekonomiska läge. Utskottet hänvisar till denna framställning och vill därtill göra följande kompletterande uttalande. Förutsättningen för en sund samhällsekonomi och avveckling av kristidens regleringar är dels att en inre ekonomisk balans mellan varutillgång och varuefterfrågan i stort åstadkommes och dels att jämvikten återställs i Sveriges internationella betalningsförbindelser. Vad den inre balansen beträffar vill utskottet erinra om att den i främsta rummet beror på att den samlade investeringsverksamheten i landet hålles inom ramen för det totala sparandet sådant det framträder under en period av hög och jämn sysselsättning.

Vad balansen i Sveriges betalningsförbindelser med andra länder beträffar är det uppenbart, att denna alltjämt lämnar mycket övrigt att önska. Trots hårda importrestriktioner, som begränsa inköp av råvaror och maskiner varigenom produktiviteten och levnadsstandarden skulle kunna höjas, synes vårt land under det senaste året ha satt sig i skuld på olika håll. Det är omöjligt att undgå slutsatsen, att det svenska näringslivets konkurrensförmåga på världsmarknaden är otillräcklig. Detta framträder också däri, att

det i ett stort antal fall visat sig, att den svenska exporten blir utestängd på grund av för höga priser.

Det går därför icke att längre undanskjuta frågan på vad sätt en förbättring av konkurrensbetingelserna skall kunna vinnas och därmed rådande ytterst allvarliga olägenheter för vår folkförsörjning och levnadsstandard kunna förminsкас eller undanröjas. Eftersom en reduktion av produktionskostnaderna genom en allmän lönesänkning torde vara utesluten förtjänar i främsta rummet följande två förutsättningar för en ökning av den svenska exporten uppmärksamhet.

Uppenbart är att om en alltför stor del av den svenska produktionen förbrukas inom landet för konsumtion eller investering kommer en alltför ringa del att bli tillgänglig för export. Företag, som med lätthet kunna finna avsättning på hemmamarknaden för hela sin produktion, stimuleras ej att öka sin försäljning i utlandet, där priserna måhända äro lägre och konjunkturläget vacklande. Med hänsyn härtill är en anpassning av den inhemska varuförbrukningen till den svenska produktionen en nödvändig förutsättning för den erforderliga exportökningen. En fortsättning av de senaste årens överkonjunktur skulle med säkerhet omöjliggöra denna. Endast genom en dämpning av överkonjunkturen stimuleras företagen att anstränga sig till det yttersta för att åstadkomma en sänkning av kostnaderna. Den med konjunkturdämpningen följande förändringen på arbetsmarknaden tjänar också till att minska övererrörligheten och öka de arbetandes intresse av största möjliga produktivitet. För att den önskvärda ökningen av den svenska exporten skall komma till stånd kräves alltså först och främst, att en fortsatt överkonjunktur undgås, naturligtvis utan att verkliga depressionstendenser framkallas.

Då den svenska kostnadsnivån för närvarande i många branscher ligger alltför högt, råder det intet tvivel om att dessutom en reduktion av den svenska kronans yttre värde, i främsta rummet i förhållande till dollarn, blir erforderlig. Skäl kunna anföras för att en sådan anpassning av valutavärdet sker samtidigt med motsvarande operationer i en del andra väst-europeiska länder. Men det finns å andra sidan flera skäl till att en valutap Anpassning för vår del bör äga rum mycket snart. I själva verket skulle det ha underlättat ett bevarande av gamla marknader och upparbetande av nya under det senaste halvåret, om den svenska kronan under denna tid — då konjunkturläget på en rad utländska marknader var relativt gynnsamt — haft ett med hänsyn till kostnadsförhållandena anpassat yttre värde. Skulle andra länder i Europa, som redan förut devalverat, av olika skäl dröja något längre, kan detta i och för sig inte vara avgörande för Sveriges val av tidpunkt. Vid bedömande av detta spörsmål bör man beakta, att Sverige genom en ensidig operation på sommaren 1946 höjde kronans värde med ca 16 % och att en återgång till den sedan gammalt accepterade relationen mellan dollarn och kronan får anses vara en naturlig åtgärd i ett läge, då ingen kan bestrida, att den svenska kostnadsnivån ligger alltför högt. Utskottet vill peka på att enligt de riktlinjer för penningpolitiken, som fast-

slagits i statuterna för den internationella monetära fonden, en måttlig anpassning av valutakurserna ur världsekonomisk synpunkt är att föredraga framför ett tillstånd med otillräcklig export och därmed följande hårda importrestriktioner.

Skäl kunna anföras för en ändring av den svenska kronans värde speciellt i förhållande till dollarn och vissa andra valutor i stället för en allmän devalvering. I sådant fall skulle dollarcertifikat, som betingade ett visst pris, höja den faktiska kursen på dollar och måhända liknande certifikat användas i förhållande till ett par andra länder. Temporära åtgärder av detta slag skulle tillgripas i avvaktan på en mera allmän reglering av valutornas internationella värden i samband med en internationell uppgörelse. En politik av denna art måste emellertid med hänsyn till dess artificiella karaktär ej undgå att väcka betänkligheter.

Utskottet understryker, att en anpassning av kronans yttre värde på den ena eller andra vägen är en nödvändig förutsättning för en tillräcklig ökning av den svenska exporten. Endast på detta sätt kan steg för steg en utvidgning av importen av livsviktiga varor möjliggöras och därmed den svenska näringslivets utveckling främjas. Att detta måste medföra en förbättring av levnadsförhållandena för vårt folk är uppenbart. Det bör därför icke vara omöjligt att lösa de problem rörande inkomstbildningen i vårt land, vilka kunna framkallas genom den relativt obetydliga höjning av levnadskostnaderna, som en fördyring av vissa importvaror skulle kunna tänkas medföra. Det på världsmarknaden pågående priset gör det för övrigt mycket möjligt att ingen nämnvärd fördyring av den svenska importen, jämfört med fjolårets läge, skulle behöva inträda. Den svenska penning- och valutapolitiken måste under alla omständigheter söka skapa förutsättningar för en ökning av de ekonomiska förbindelserna mellan Sverige och utlandet och en avveckling av de ur många synpunkter skadliga och produktivitetshämmande restriktionerna på utrikeshandelns område.»

2) av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka ansett, att utskottets yttrande (s. 6—8) bort ha följande lydelse:

»Vid varje tillfälle då bankoutskottet de senaste åren haft att taga ställning till frågan om den allmänna ekonomiska politiken har i särskilda reservationer hävdats, att det bekymmersamma ekonomiska läge, vari den svenska samhällsekonomin råkat, väsentligen utgör resultatet av starka inflatoriska krafter. Den fortgående ökningen av betalningsmedlen har skapat ett underlag för en höjning såväl av statsutgifterna som av den allmänna lönenivån utöver det utrymme, som beretts genom produktionsutvecklingen. Sparandet har blivit otillräckligt, samtidigt som konsumtionen ökat. Allt detta innebär en fundamental rubbning av jämvikten mellan samhällets reala resurser och dess penningtillgång. En skenbar jämvikt har visserligen nu åvägabragts, men den har vunnits till priset av att näringslivet och arbetsmarknadens parter i viktiga hänseenden berövats sin rörelsefrihet och att den ekonomiska verksamheten inriktats på en nivå, som är lägre än den som kunnat uppnås inom ett friare system.

Med beklagande måste sålunda konstateras, att de riktlinjer för en sanering av samhällsekonomin och ett återställande av en naturlig ekonomisk balans, som uppdragits, senast i reservationer dels vid bankoutskottets utlåtande nr 50 vid 1948 års riksdag, dels ock vid samma utskotts utlåtande nr 11 vid innevarande års riksdag, icke vunnit statsmakternas anslutning. Riktigheten av den allmänna syn, som framlagts i nämnda reservationer, har bekräftats av utvecklingen, och de ifrågavarande uttalandena äga alltjämt giltighet.

I anslutning till den sålunda tidigare hävdade uppfattningen må framhållas, att dagens ekonomiska problem måste ses mot bakgrunden av de långtidstendenser, som på ett bestämmande sätt påverka den ekonomiska utvecklingen i vårt land. I främsta rummet påkallar här uppmärksamhet de arbetsföra åldrarnas tillbakagång i förhållande till befolkningen i övrigt. Innebörden härav är, att de produktiva årskullarna få en år efter år ökad börda för såväl åldringarnas försörjning som det uppväxande släktets underhåll och uppfostran. Redan av denna anledning ger sig som en viktig uppgift för den ekonomiska politiken att underlätta den otillräckliga mänskliga arbetskraftens ersättande med tekniska hjälpmedel ävensom att möjliggöra att det mänskliga materialet jämväl med övriga till buds stående medel kommer att bättre utnyttjas.

Parallellt härmed inställer sig uppgiften att i växande utsträckning tillvarataga vårt lands naturliga resurser. Strävanden i samma syfte känneteckna emellertid den ekonomiska politiken icke endast i Sverige utan även i ett flertal länder, som i olika hänseenden tävla med oss på världsmarknaden. I de flesta fall kan detta ute i världen pågående ekonomiska nydaningsverk bygga på ett gynnsammare löne- och kostnadsläge än som fallet är i Sverige. Om vår nuvarande höga levnadsstandard skall kunna vidmakthållas måste även med hänsyn till nu anförda förhållanden ansträngningarna inriktas på att bedriva den produktiva verksamheten i så rationella och ekonomiska former som möjligt.

Förverkligandet av de ekonomiska uppgifter som vi sålunda på längre sikt möta förutsätter, såsom framgår av det nu anförda, en fortsatt stark realkapitalbildning, som i sin tur kräver gynnsammast möjliga villkor för sparandet och en återhållsamhet i fråga om utgifter för konsumtionsändamål. Infrias icke dessa förutsättningar måste vi antingen finna oss i en ekonomisk stagnation, respektive en ytterligt blygsam framstegstakt eller också ställas inför perspektivet av en bestående inflationsutveckling med ty åtföljande fortsatta och måhända successivt skärpta jämviktsrubbnigar.

De problem åter, som föreligga på kort sikt, koncentrera sig, såsom utförligare utvecklats i den av herrar Wiberg och Nordenson avgivna reservationen till detta utskotts utlåtande nr 11 i år, till uppgiften att återställa rörligheten i det ekonomiska livet och successivt avveckla de bestående krisregleringarna. Kravet på en ökad rörlighet får särskild tyngd med tanke på den ovisshet som präglar även den närmaste framtidens konjunkturutsikter. Trots de ökade utgifterna för militära ändamål i några av de ledande

industriländerna, framför allt U. S. A., ha konjunkturerna i dessa länder sedan 6 månader tillbaka kännetecknats av en visserligen sakta fortskridande men dock oavlåtlig försämring. Jämsides med denna tendens förefinnes dock, särskilt i Förenta staterna, alltså en icke obetydlig efterfrågereserv inom den civila sektorn, vartill kommer att de militära beställningarna ännu icke utvecklats hela sin effekt på marknaden. Det är därför tänkbart att de impulser, som under det kommande året utifrån nå vårt näringsliv, kunna vara av olika natur. På vissa områden kunna de depressiva inslagen komma att dominera, medan samtidigt ett knapphetsläge kan komma att karakterisera andra avsnitt. Förutsättningar finnas för att även den inre svenska ekonomin kan komma att präglas av samma splittrade konjunkturbild. I själva verket har den ekonomiska politiken i vårt land icke på länge ställts inför så ovissa och svårbedömbara framtidsutsikter, som de vilka i dag äro för handen, och denna utveckling bestämmes endast i begränsad mån av våra egna göranden och låtanden. Det är därför möjligt att den politik som i dag framstår såsom rationell och riktig kan komma att visa sig inadekvat eller förlegad redan efter några månader, även om så icke är särdeles sannolikt. Under alla förhållanden måste emellertid den ekonomiska politiken för sig uppställa en arbetshypotes, och denna kan icke rimligen vara någon annan än att genom återupptagande av en aktiv penningpolitik söka i varje läge återställa den ekonomiska jämvikten.

Så länge rubbningen av den samhällsekonomiska balansen beror på att köpkraften är för stor i förhållande till varumängden, vilket obestriddligen är karakteristiskt för dagsläget, måste den aktiva penningpolitiken bedrivas efter restriktiva linjer. Särskilt ligger det vikt uppå, att allmänheten ej bibringas föreställningen, att penningrikligheten kommer att fortsätta. I motionerna I: 311 och II: 398 har hävdats att en reglering av sedelmängden i detta hänseende är ett verksamt maktmedel. Därest omsättningens behov tillåtes normera storleken av sedelcirkulationen föreligger en risk att de inflatoriska tendenserna slå igenom och driva produktionskostnaderna i höjden. Om däremot sedelcirkulationen fastlåses vid nu gällande gräns framtvings åtgärder ägnade att minska förutsättningarna härför. Från dessa utgångspunkter vore det utomordentligt betänkligt om riksdagen, såsom i propositionen nr 208 föreslagits, nu skulle medgiva en höjning med 300 miljoner kronor av maximigränsen för sedelomloppet. På dessa och de av motionärerna anförda grunderna måste följaktligen förslaget om denna höjning avvisas.

Principiellt och teoretiskt är det visserligen tänkbart att enbart med penningpolitiska medel åvägabringa den önskvärda jämvikten. Men de ingrepp som därvid skulle erfordras måste förmodligen i nuvarande läge få sådan styrka, att det icke synes tillrådligt att enbart lita härtill. Det riktiga är fastmer att de penningpolitiska medlen under en övergångstid stödjas av kvantitativa och andra direkt reglerande åtgärder, vilka allteftersom vi närma oss jämviktssläget successivt avvecklas. I enlighet härmed kan det vara välbetänkt att på vissa områden alltså bibehålla regleringar särskilt såsom

ett medel för genomförandet av en begränsning i rättvisast möjliga former av konsumtionen.

Om sålunda en fortsatt återhållsamhet i fråga om utgifter för förbrukningsändamål är nödvändig såsom en etapp på vägen till höjd produktionsförmåga och varaktigt ökad levnadsstandard, är det från samma utgångspunkt av vikt att produktionen och realkapitalbildningen snarast möjligt lösas från de band, som nu hämma dem. Endast om så sker kan den rationalisering och modernisering av produktionsapparaten komma till stånd, som är en oundgänglig förutsättning för en kostnadssänkning, ägnad att återställa det svenska näringslivets fulla konkurrenskraft. Nu försvåras näringslivets strävanden att öka sin effektivitet såväl av import- och investeringsregleringarna som av industriens alltför knappa kapitalförsörjning, vilken bland annat sammanhänger med speciella kreditrestriktioner och inskränkningar i företagets fria dispositionsrätt över vinstmedlen.

Den senaste tidens utveckling har särskilt fäst uppmärksamheten på den yttre balansens försämring, vilken fortgått trots en successiv skärpning av importkontrollen. Under innevarande års fyra första månader försämrades vår reella balans mot utlandet med cirka 140 miljoner kronor netto — vilket emellertid delvis beror på säsongmässiga variationer — och resultatet skulle blivit än ogynnsammare om icke en viss del av importen kunnat betalas med Marshallhjälpen.

Framtidsutsikterna för exporten förmörkas ytterligare genom avsättningssvårigheterna för några av våra viktigaste exportvaror. Härtill kommer att de internationella prisförhållandena förskjutits till vår nackdel. Medan importvarupriserna sedan i fjol fallit med 8 poäng har samtidigt prisindex för svenska exportvaror sjunkit med icke mindre än 39 poäng. Med hänsyn härtill är det förklarligt, att frågan om en nedskrivning av den svenska valutans värde ånyo fått aktualitet. I diskussionen härom har ifrågasatts dels en isolerad svensk återgång till läget före apprecieringen 1946, dels en devalvering gentemot dollarn i samverkan med övriga europeiska länder.

En nedskrivning av kronans värde får emellertid icke önskvärd effekt, om icke samtidigt eller dessförinnan verksamma åtgärder vidtagas för att återställa den bristande inre jämvikten. Det principiellt riktiga är att först söka få till stånd garantier för att löne- och kostnadsnivån i varje fall hålles och om möjligt, åtminstone inom vissa näringsgrenar, anpassas nedåt till de nya världsmarknadspriserna innan eller samtidigt med att en växelkursändring vidtages. Valutapolitiken blir således även den underordnad det större och centralare problemet, som gäller att föra en sådan penning- och allmän ekonomisk politik att de inflatoriska krafterna icke få ny näring. I detta sammanhang må ur förenämnda reservation till utskottets utlåtande nr 11 citeras följande uttalande:

'Man får icke bortse från att ett sådant läge kan inträda, då det befinner sig nödvändigt att företaga en depreciering av den svenska kronan separat eller i samverkan med övriga europeiska länder. Avgörandet bör träffas med hela det svenska folkhushållets intressen för ögonen.'

Sammanfattningsvis kan om riktlinjerna för den ekonomiska politiken under det kommande året sägas, att det är bättre att under en kort övergångstid göra nödvändiga anpassningar i olika hänseenden för att få en säker grund att bygga vidare på än att tvingas genomlida en kanske långvarig period av depression och stagnation.»

3) av herrar *Näsgård* och *Persson* i Norrby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»I fråga om utformningen av den allmänna ekonomiska politiken kan utskottet i stort sett ansluta sig till de av fullmäktige framförda synpunkterna. Dessa överensstämna även med den uppfattning, åt vilken utskottet senast givit uttryck i sitt i år avgivna utlåtande nr 11 angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

I sitt nyssnämnda utlåtande — — — (= majoritetens förslag å raderna 3—27 å s. 7) — — — därför uteblivit. Ett övervinnande av de svårigheter, som framträtt på utrikeshandelns område, ställer stora krav på exportindustriens förmåga till anpassning efter de ändrade internationella konkurrens- och marknadsförhållandena. Vid de fortsatta ansträngningarna att uppnå ekonomisk jämvikt bör enligt utskottets mening även tagas under övervägande frågan om en justering av den uppvärdering av den svenska kronan, som företogs år 1936. Sedan denna fråga vid upprepade tillfällen offentligt diskuterats utomlands, bl. a. i vissa Marshallrapporter, och risk för en viss spekulation i eventuella förändringar på grund härav torde föreligga, synes ett avgörande böra träffas utan alltför långt dröjsmål. Självklart är att största möjliga valutastabilitet bör eftersträvas, men det bör ihågkommas att Sverige intager en särställning i valutahänseende i förhållande till övriga europeiska länder med hänsyn till den isolerade uppskrivningen av den svenska kronans yttre värde. En växelkursanpassning som medel i konkurrensen på de internationella marknaderna bör visserligen icke förekomma, men å andra sidan synes vårt land icke i nuvarande läge ha anledning att ytterligare försvåra exporten genom att vidhålla 1946 års apprecieringsbeslut. En justering av detta vid lämplig tidpunkt bör därför ingå som ett led i strävandena att uppnå stabilitet i vårt ekonomiska liv.

Ett återförande av kronans värde gentemot dollarn till samma läge som före 1946 års appreciering skulle underlätta exporten till länder med dollarvaluta men samtidigt verka stegrande på priserna för importvaror från dessa länder. Då prisutvecklingen i Förenta staterna är nedåtgående, är det emellertid icke sannolikt, att en justering av växelkurserna skulle höja prisnivån i vårt land.

Även om inflationstendenserna numera bragts under bättre kontroll, torde restriktiva åtgärder inom det ekonomiska området fortfarande vara nödvändiga. Å ena sidan måste alltså ansträngningarna inriktas på att öka produktion, export och sparande, och å andra sidan måste — i syfte att hålla efterfrågan inom ramen för de tillgängliga resurserna — investeringar, import samt statliga och kommunala utgifter begränsas. Av särskild vikt är att inkomststabilisering och budgetöverbalansering vidmakthållas. Målet bör

emellertid vara att genom produktion och sparande snarast möjligt söka uppnå en naturlig ekonomisk balans med bevarat penningvärde, så att restriktionerna kunna avvecklas.»

II) Vid punkten C i utskottets hemställan (ang. lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivning):

av herrar *Wiberg* och *Nordenson*, vilka under hänvisning till vad som anförts i motionerna I: 311 och II: 398 samt i deras reservation vid punkten A i utskottets hemställan yrka,

att riksdagen i anledning av likalydande motionerna 1: 311 och II: 398 må bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning med den ändringen, att 1 § skall hava följande lydelse:

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tre-tusentvåhundra miljoner kronor.
